

52.

1957 Toornoth

Norges Bankin toiminnasta sodan päätyttyä.

Kun Norjan maa ja kansa oli vapautunut saksalaisten ikeestä toukokuussa 1945, seurasi muutamia päiviä kestävä riemun ja eräänlaisen huumauksen aika. Tällöin ilo työnsi loitomalle huomispäivän murheet ja huolet, mutta toisaalta vaimensi yleistä riemua tietoisuus siitä, että edessä oli sekä Norjalla että kullakin yksityisellä jälleenrakennustehtävät ja ankarat ajat, toisaalta epätietoisuus siitä, mitä kaikkea tulevaisuus toisi tullessaan ja miten kaikesta todella selvittäisiin. Monien mielissä alkoi pessimismi saada yhä voimakkaampaa jalansijaa. Palautettiin mieliin ne vaikeudet, joihin maa oli joutunut yli 5 vuotta kestäneen saksalaismiehityksen aikana ja joista kaikista oli suoriuduttava, jos mieli jatkaa eteenpäin. Seuraavassa mainittakoon tärkeimmät sodan seuraamuksista koko maan kannalta katsoen:

1) Pohjois-Norjan hävitys. Saksalaisten perääntyessä Pohjois-Norjasta noudattivat he poltetun maan taktiikkaa, jolloin tuloksena Finnmarkenin, Pohjois-Tromssan ja eräiden muiden sikäläisten alueiden kohdalta oli samanlainen hävitys kuin meillä Lapissa. Niinpä Hammerfest hävitettiin niin perusteellisesti, että sen rauniot tuskin nousivat 1/2 m maasta.

2) Tuhot muualla Norjassa. Eräiden kaupunkien sijaitessa sotatoimialueilla saksalaisten vallatessa maata huhtitoukokuussa 1940, joutuivat ne tykistötulen, lentopommitusten y.m. kohteiksi mikä suuremmassa, mikä pienemmässä määrässä, kuten esim. Elverum, Kristiansund, Molde, Namsos, Narvik y.m. Edelleen mainittakoon saksalaisten perääntyessään Suomen Lapista suorittamat hävitykset (m.m. Varangerin rautamalmikaivos) se-

kä ennen kaikkea norjalaisten vastarintamiesten englantilaisten lentäjien avustamina suorittamat sabotaashihyökkäykset rautateitä, siltoja, teollisuuslaitoksia (Rjukan, Porsgrunn), molybdeenikaivoksia y.m. vastaan. Tämä toiminta kiihtyi kiihtymistään sodan päättymisen alkaessa hämmöittävästi. Sabotaashitekojen suhteen lienee syytä huomauttaa, että niiden ja saksalaisten suorittamien hävitysten välinen ero oli varsin oleellinen, koska edelliset tähtäsivät nimenomaan toiminnan lamauttamiseen, jälkimmäiset taas pyrkivät täydelliseen tuhoamiseen.

3) Kauppalaivaston menetykset. Sodan syttyessä oli Norjan kauppalaivasto suuruudeltaan 4,8 milj. bruttorek. tonnia, mutta v. 1945 mennessä se oli supistunut melkein puoleen. Koska suurin osa kauppalaivastosta, noin 80 %, toimi liittoutuneiden puolella suorittaen yhtämittaista raskasta saattueissakulupalvelua, käytännöllisesti katsoen ilman mahdollisuuksia vuositaitaisiin korjauksiin, oli tilanne sodan päättyttyä se, että suurin piirtein koko jäljelläoleva kauppalaivasto, myös saksalaisten puolella purjehtinut, oli enemmän tai vähemmän loppuun ajettua ja joka tapauksessa perusteellisen korjauksen tarpeessa.

----- Tässä samassa yhteydessä voidaan myös mainita kotimaan rannikoilla toimineen kalastuslaivaston menetykset saksalaisten suorittamien pakko-ottojen, haaksirikkojen y.m. muodossa sekä kalastusvälineistön (verkot, muut) kuluminen ja luonnolliset tappiot (merivärrät, myrskyt).

4) Liikennevälineistön kuluminen. Miehistönsä päätyttyä Norjan kulkuneuvot olivat sangen huonossa kunnossa. Edellä on jo viitattu kauppalaivaston tilaan. Mitä nimenomaan rautateihin ja autokantaan tulee, voidaan vain todeta, että saksalaiset takavarikoivat parhaan kaluston omaan käyttöönsä ja sodan loppuun mennessä olivat ajaneet sen varsin huonoon kuntoon. Alun-

perin heikompi kalusto, joka jäi norjalaisille, oli luonnollisesti vielä huonommassa kunnossa v. 1945. Edelleen todettakoon, että kiskotusta ei sodan aikana voitu uusida, siltoja ei korjata, maantiet oli osittain ajettu "puhki" j.n.e.

5) Tuotantokoneiston kuluminen. Sodan aikana norjalaisilla ei ollut suuriakaan mahdollisuuksia, vielä vähemmän halua pitää tuotantokoneistoaan kunnossa palvelemaan saksalaisten asiaa, joten miehityksen päätyttyä uusien koneiden puute oli tavallista huomattavampi.

6) Raaka-aineiden puute. Maassa, joka 5 vuoden aikana on ollut tiukan saarron alaisena, myöskin raaka-ainevarastot jo kauan ennen saarron loppumista olivat luonnollisesti olleet aivan tyhjä.

7) Ulkomaisen pääoman puute. Soveltuvien kohdoin samat syyt kuin ed. kohdassa.

8) Lopuksi todettakoon vielä esim. ammattitaitoisen työvoiman puute (tästä syystä m.m. Akershus Mek. Verksted yhä vielä voi toimia vain noin 65 - 70 %:n teholla), kotieläinkannan jyrkkä lasku, maanviljelyskaluston rappeutuminen, rakennusten niin kaupungeissa kuin maaseudulla heikko kunto korjausten ja maaliaineiden puutteessa, vaatteiden ja jalkineiden heikko taso j.n.e.

Yllä on lyhyesti selostettu tilannetta Norjassa keväällä 1945. Luonnollista on, että myös Norges Bank oli mukana jälleenrakentamisessa ja yllälueteltujen vaikeuksien voittamisessa. Koska tämän suppean kirjoitelman tarkoituksena kuitenkin on vain selostaa eräitä puolia Norges Bankin toiminnasta sodan päätyttyä, supistamme näköalaa ja tarkastelemme maan tilaa saksalaismiehityksen loputtua nimenomaan maan keskuspankin kannalta.

Tällöin huomio kiintyy ennen kaikkea rahan arvon vakaannuttamiseen ja sen alakysymyksistä liikkeessäolevan setelistön määrään ja korkokantaan. Tarkastelemme aluksi edellistä ja siihen liittyviä toimenpiteitä.

Setelien vaihto syksyllä 1945.

Lienee sopivaa ja totuttua aloittaa selostus esittämällä tietoja liikkeessäolevan setelistön määrästä. Seuraavassa siitä valaiseva lukusarja vuosilta 1939 - 1950.

1939 (joulukuu)	574,7 milj.Nkr
1940 (31.3.)	599,1 " "
1940 (joulukuu)	1.042,2 " "
1941 "	1.528,4 " "
1942 "	2.136,7 " "
1943 "	2.578,1 " "
1944 "	3.022,6 " "
1945 (7.5.)	<u>3.039,1 " "</u>
1945 (joulukuu)	1.474,0 " "
1946 "	1.933,0 " "
1947 "	2.087,9 " "
1948 "	2.159,0 " "
1949 "	2.307,8 " "
1950 "	2.397,4 " "
1951 (22.2.)	2.240,0 " "

Ylläolevista luvuista käy selville, että kun liikkeessäoleva setelistö miehityksen alkaessa huhtikuussa 1940 oli vajaa 600 milj.kr, oli se kasvanut toukokuun 1945 voitonpäivään mennessä

sä 3.039 milj.kr:uun eli yli 5-kertaiseksi. Sivumennen mainittakoon, että äskeinen toukokuun luku oli siihenastinen ennätys ja on sitä edelleenkin. Setelistön määrän näin huomattavaan kasvuun olivat pääasiallisimpana syynä miehitysvallan suorittamat maksut. Saksalaisille oli nimittäin täytynyt avata Norges Bankissa luottotili, jolta he maksoivat joukkojensa valtavat huoltomenot, heidän hyväkseen tehdyt palvelukset, palkat palveluksessaan olleille norjalaisille tie-, lentokenttä-, varustelu- y.m. töistä, joita sodan aikana jatkuvasti tehtiin. Täten Norjan talouselämään tasaisena virtana valui ostovoimaa, jota ei kompensoinut vastaavasti lisääntynyt hyödykkeiden tarjonta. Saadakseen haluttomat norjalaiset ilmoittautumaan töihin saksalaisten oli pakko maksaa normaalin tason huomattavasti ylittäviä palkkoja. Tästä kaikesta oli seurauksena ilmeinen epäsuhde kysynnän ja tarjonnan välillä, joka lisääntyvän tavarain niukkuuden ohella vaikutti luonnollisesti hintatasoa kohottavasti. Lienee sentähden myös paikallaan mainita muutama sana elinkustannusindeksin muutoksista. Seuraavassa eräitä indeksiä (1938 = 100) esittäviä lukuja vuosilta 1939 - syyskuu 1950.

1939 (joulukuu)	106,8	pistettä
1940 (maaliskuu)	113,6	"
1940 (joulukuu)	130,5	"
1941 "	143,7	"
1942 "	148,8	"
1943 "	151,4	"
1944 "	152,7	"
1945 (toukokuu)	<u>155,1</u>	"
1945 (joulukuu)	156,3	"
1946 "	161,3	"

1947 (joulukuu)		157,5	pistettä
1948	"	157,3	"
1949	"	158,9	"
1950 (syyskuu)		179,5	"

Lukusarjasta ilmenee, että maaliskuun 1940 indeksi, 113,6 pistettä, oli toukokuussa 1945 noussut 155,1 pisteeseen. Nousu oli 41,5 pistettä eli 36,5 %. Suomalaisesta lukijasta tällainen indeksin kehitys 5 ankaran miehitysvuoden aikana vaikuttaa varsin vaatimattomalta, olletikin jos sitä vertaa indeksisarjan viimeiseen lukuun 179,5 (tämän sarjan laskeminen lopetettiin lokakuusta 1950). Karkeasti ottaen indeksin nousu vastaavanpituisena aikana sodan jälkeen on ollut yhtä suuri kuin sen kestäessä. Näin kaunista indeksisarjaa ei mielellään vertaa vastaavaan suomalaiseen, sanoisiko "hyppyrimäkisarjaan", mutta kuten yleensä kaikkialla niin tässäkin tapauksessa on todettava, että vaikuttamalla tukipalkkioilla alentavasti eräiden vähemmän tärkeiden elintarvikkeiden (esim. margariinin), mutta indeksin laskemiseen huomattavasti vaikuttavien hintoihin, on indeksii siten jossain määrin voitu pitää kurissa. Kunkin ajankohdan elinkustannustasosta täten saatu kuva on vastaavasti ollut hieman harhauttava.

Palataksemme setelistön kasvuun mainittakoon, että sen seurauksena Norjan pankkien ottolainaus miehityksen aikana oli lisääntynyt 4,7 mrd. kr, antolainauksen ollessa samanaikaisesti noin 1 mrd. kr pienempi kuin v. 1939. Likviidit varat kassoissa, Norges Bankissa ja sijoituksina valtionvekseleihin olivat nousseet melkein 5 mrd. kruunua. Tilanne siis pankkilaitoksen kannalta kesällä 1945: voimakkaasti kasvanut talletuskanta, erinomainen likviditeetti ----- ja siihen asti mitättömät toimintamahdollisuudet antolainauksen puolella. Täten tilanne setelirintamalla

uhkasi vähitellen käydä kestäättömäksi. Tosin oli päinvastaiseenkin suuntaan vaikuttavia seikkoja, jotka kevensivät painetta hintatasoa vastaan. Sellaisista mainittakoon esim. jo aikaisemmin esille tullut hyvien sijoitusmahdollisuuksien puuttuminen, joka oli omiaan pitämään rahat pankissa, edelleen säännöstelyn jatkuminen sekä suhteellisen tehokas hintavalvonta. Liikkeessä oleva setelistö oli kuitenkin liian suuri, edustaen omistajiensa käsissä vaarallista, tyydyttämättöntä ostovoimaa. Samalla se Norges Bankin tulevan rahanarvopolitiikan tiellä saattoi muodostaa kannon kaskessa, tehden mitättömiksi ehkä hyvätkin yritykset. Inflation mahdollisuutta oli pakko ajatella.

Tehokkain keino tilanteen hallitsemiseksi tässä vaiheessa oli setelien vaihto. Sillä haluttiin ensiksi ja ennen kaikkea estää saksalais miehityksen aikana maan talouselämään valuneen liian runsaan ostovoiman käyttö sitomalla se toistaiseksi setelien vaihdon yhteydessä, toiseksi tahdottiin päästä selville liikkeessä olevan setelistön määrästä.

Vuotta 1945 tai oikeammin sen jälkipuoliskoa on Norges Bankin sodanjälkeisistä toimintavuosista pidettävä eräänä tärkeimmistä. Silloinhan norjalaisista jälleen tuli oman keskuspankinsa isäntiä, kun pankista ja maasta poistui miehitysvallan etu- ja valvova saksalainen valtuutettu. Miehityksen loppuvaiheen aikana taas ja kesän kuluessa oli setelien vaihdon laajat esityöt saatu päätökseen, joten syksyllä voitiin ryhtyä itse toimeen. Syyskuun 5 p:nä 1945 astui voimaan väliaikainen laki eräistä rahanarvopoliittisista toimenpiteistä sekä samana päivänä kunink. asetus Norges Bankin käypien setelien vaihtamisesta ja pankkitalletusten, arvopapereiden y. m. rekisteröimisestä. Setelien vaihto ulotettiin koskemaan myös Lontoossa sodan aikana toimineen Norges Bankin kaikkia liikkeeseen laskemia seteleitä. Sitä vastoin n. s. vaih-

toseteleitä (1 ja 2 kruunun) ei vaihdettu uusiin. Niitä sai ilmoitusta tekemättä vapaasti pitää hallussaan ja niitä on edelleen liikkeessä. Nykyään näiden setelien kohtalo on sama kuin 5 markan setelin meillä; niitä vedetään pois liikkeestä ja korvataan kovalla rahalla. Vaihtaminen ja rekisteröinti (saldon per 8.9. mukaan) aloitettiin 4 päivää myöhemmin, syyskuun 9 p:nä ja tapahtui se setelien osalta pääkohdittain seuraavan kaavan mukaan:

100 kr asti sai vaihtaa uusia seteleitä elintarvikeostokortin 2 määrättyä kuponkia vastaan (50 kr kummallakin), ilman sen enempiä muodollisuuksia. Setelimääristä, joita suuruutensa vuoksi ei voitu vaihtaa edellämainitulla tavalla, lunastettiin 60 % uusissa seteleissä, kun taas 40 % tästä ostovoimasta sidottiin väliaikaisesti sijoittamalla se n.s. valtion talletustilille (riksinskuddskonto). Erikoissäännössä määrättiin vielä, että yllämainittu 60 %:n osa ei myöskään käteisenä rahana saanut nousta yli 5.000 kr:n, vaan mahdollinen ylittävä käteinen erä talletettiin väliaikaisesti omistajan hyväksi erikoistilille asianomaiseen pankkiin. Vaihdettaessa 100 kr ylittäviä määriä oli tarkkailu- ja veroteknisistä syistä täytettävä erikoinen lomake useana kappaleena. Edellä selostetut määräykset eivät kuitenkaan koskeneet julkisia laitoksia, osake- tai säästöpankkeja eivätkä vakuutuslaitoksia. Norjassa kiertävien seteleiden vaihto-aika loppui syyskuun 22 p:nä, mutta ulkomaiden suhteen vastaava aika oli pidennetty lokakuun 6 päivään. Poikkeuksia näihin aikamääriin saattoi myöntää vain Norges Bank. Pienenä erikoisuutena mainittakoon, että mikäli setelien vaihtopaikan eli siis jonkun pankin uusien setelien määrä sattumoisin oli liian pieni, voitiin uusien setelien asemasta kokonaan tai osittain antaa eräänlainen maksuosoitus, jonka Norges Bank vaadittaessa maksoi tai myöskin

alkuperäinen vaihtopankki, saatuaan taas kassansa uusia seteleitä.

Pankkitalletusten rekisteröimisen suhteen mainittakoon ensin ne tapaukset, jolloin tilinomistajan ei tarvinnut tehdä ilmoitusta rekisteröimistä varten:

- 1) kaikki 100 kruunun ja sitä pienemmät talletukset,
- 2) 800 kruunun ja sitä pienemmät talletukset, jos vastaava tili oli avattu ennen toukokuun 1 päivää 1945,
- 3) koulusäästökassoihin tehdyt talletukset,
- 4) talletukset, jotka tehtiin syyskuun 9 päivänä 1945 tai myöhemmin,
- 5) talletukset tai saatavat, joita jollain pankilla oli toisessa pankissa tai postisiirtotilillä ja
- 6) erikseen mainituille julkisille laitoksille kuuluvat talletukset.

Varsinaisen rekisteröimispakon alaisista pankkitalletuksista sai tilinomistaja, rekisteröimisen tapahduttua, vapaasti käyttää hyväkseen 800 kr juoksevantilin ja muista vaadittaessa maksettavista saatavista sekä määräaikaistalletuksista. Ylittävistä eristä siirrettiin 40 % valtion talletustilille omistajan hyväksi, 30 % sai taas vapaasti käyttää ja loput 30 % voitiin maksaa tilinomistajalle milloin elinkeinon tai ammatin harjoittaminen tai muut välttämättömät seikat niin vaativat. Ennen kuin viimeainittuja 30 % voitiin maksaa takaisin, oli asianomaisen vielä tyydyttävällä tavalla kyettävä osoittamaan, ettei muualta voinut saada tarvittavia käteisiä varoja. Tämä säännös herätti aiheutettua tyytymättömyyttä, koska se auttamattomasti johti paperisotaan ja lukuisten, vaikeasti saatavien todistusten hankintaan. Käytännössä toimittiin kuitenkin usein "i god tro"-kaavan mukaan, jolloin pankki uskoi asiakkaansa sanaan ja vapautti tämän

talletuksia harkintansa perusteella. ----- Lievää ihmettelyä herättää pankkitalletusten rekisteröimisen yhteydessä se tapa, jolla varoja vapaasti asetettiin tilinomistajan käytettäväksi: ensin rekisteröidystä määrästä 800 kr, täten saadusta jäännöksestä vielä 30 % ja asianomaiselle parhaimmassa tapauksessa vielä toisetkin 30 %. Tässä kaikessa on luonnollisesti takana omat varovaiset laskelmansa, mutta sittenkin tuo kohta tuntuu hieman turhan mutkikkaalta.

Rekisteröidyistä säästötilin ja 6 kuukauden irtisanomisehdoin tehdyistä talletuksista tilinomistaja sai myöskin vapaaseen käyttöönsä 800 kr. Säästöistä, jotka ylittivät 8.000 kr, voitiin asianomaiselle maksaa tililtä aina 10 % asti, ei kuitenkaan yli 10.000 kr. Jos tilinomistaja elinkeinon tai ammatin harjoittamisen tai muiden välttämättömien menojen tähden halusi nostaa talletuksiaan enemmän kuin sallittu 10 %:n raja, 10.000 kr edellytti, oli hänen tyydyttävällä tavalla kyettävä osoittamaan, ettei tarvittavia varoja voinut saada muualta.

Rekisteröimispakon alaiselta tililtä ei saanut suorittaa maksuja ennen kuin k.o. talletus oli rekisteröity. Myöskään sitä ei voinut siirtää eikä siihen nähden ollut käyttövaltaa muullakaan tavalla.

Ennen syyskuun 9 päivää sisäänmaksetut postiosoitukset postilaitos lunasti uusissa seteleissä, mikäli k.o. määrä oli pienempi kuin 100 kr. Suuremmista summista maksettiin asiakkaalle vain 60 % uusissa seteleissä, kun taas loput siirrettiin valtion talletustilille omistajan hyväksi. Mitä tulee postilähetysveksleihin, shekkeihin, akreditiiveihin y.m., oli niihin nähden soveltuvin kohdin voimassa samanlaiset määräykset.

Samanaikaisesti edellämainittujen kanssa suoritettut arvopapereiden y.m. rekisteröimiset voimme sivuuttaa vain maininnalla,

koska ne lankeavat sivuun tämän kirjoitelman aiheesta.

Aikaisemmin mainitun kunink.asetuksen perusteella valtion talletustilit järjestettiin setelien vaihdon päätyttyä asianomaisten tilinomistajien tileiksi omistajien nimen, aseman ja osoitteen mukaan. Niille maksettiin ja maksetaan edelleen korkoa $1/4$ % vuodessa ja takaisinmaksusta yllämainitussa asetuksessa sanottiin, että sen tuli tapahtua aikana, jolloin rahapoliittinen tilanne oli siihen sopiva. (myöhemmin tulemme huomaamaan, että mainittua takaisinmaksusäännöstä ei aivan kirjaimelleen voitu noudattaa). Finansdepartementilla oli kuitenkin oikeus edellämainitun estämättä vapauttaa valtion talletustililtä julkisille laitoksille y.m. kuuluvia saatavia. Koron maksaa valtio ja se on vapautettu tuloverosta. ----- Ellei seteleitä vaihdettu tai pankkitalletuksia ja arvopapereita rekisteröity määrääjän kuluessa, lankeasivat ne kokonaan ja korvauksetta valtiolle.

Millaisista summista setelien vaihdon yhteydessä oli kysymys? Tehdyistä tilastoista käy selville, että Norjassa vaihdettiin vanhoja seteleitä uusiin noin 1.281 milj. krn edestä. Näistä sidottiin valtion talletustilille runsas neljännes eli noin 351 milj. kr. Lisäksi tulevat vielä ulkomailla lunastetut setelit, joiden määrä ei luonnollisestikaan ollut huomattava. Kaikkiaan jäi vaihtamatta noin 70 milj. kr eli huomattavasti vähemmän kuin oli odotettu. Asiantuntijat olivat nimittäin laskelmissaan olettaneet saksalaisten maasta poistuessaan vieneen mukanaan varsin huomattavat määrät Norjan valuuttaa, joka tapauksessa paljon enemmän kuin lopputuloksesta voitiin päätellä. Norjan valtion täten korvauksetta saama 70 milj. kr käytettiin melkein kokonaisuudessaan Norges Bankissa pidetyn saksalaisten valtavien velkatilin lyhennykseen. Ainoana "poistona" mainittakoon Norges Bankille siirretty määrä, jonka suuruutensa puolesta kat-

sottiin vastaavan sitä setelistön osaa, joka tavallisissa oloissa todennäköisesti olisi jäänyt vaihtamatta.

Pankkitalletuksia rekisteröitiin kaikkiaan noin 6,7 mrd. kruunua, joista noin 4,2 mrd. kr oli irtisanomisen varassa y.m. varoja. Rekisteröidyistä juoksevantilin ja määräaikaistalletuksista sijoitettiin noin 802 milj. kr valtion talletustilille, jolla täten yhteensä tuli olemaan 1.153 milj. kr.

Miten suuri yleisø suhtautui setelien vaihtoon? Lopputuloksen perusteella voitaneen todeta sen suorittaneen oman osuutensa verrattain hyvin, sillä suurin osa lunastamatta jääneistä seteleistä voidaan huoletta viedä saksalaisten tilille. Eri asia on, oliko yleisø tyytyväinen järjestelyyn ja annettuihin määräyksiin. Sitä se ei joka kohdassa ollut, vaan valitti ennen kaikkea "jäädytyssäännösten" kohtuuttomuutta, pitäen niitä liian tiukkoina. Osaksi tästä syystä, mahdollisesti rahamarkkinain helppoudesta ja halusta pienentää tilien lukumäärää kevennettiin jo vuoden 1945 aikana pidätysmääräyksiä seuraavasti:

1) määräaikaistalletuksista tehdyt pidätykset vapautettiin,

2) samoin juoksevantilin ja vastaavien talletusten pidätyksistä jälkimmäiset 30 %, joiden vapaaseen käyttöön saaminen oli siihen asti ollut ehdollinen ja

3) kaikki 200 kruunun määräiset ja sitä pienemmät talletuserät asetettiin omistajiensa vapaaseen käyttöön.

Jatkoa seurasi verrattain pian. Jo seuraavan vuoden maaliskuun 9 päivästä lukien vapautettiin kaikki 500 kruunun suuriset ja sitä pienemmät talletusmäärät. Nyt oli, kuten luonnollista onkin, tilien lukumäärä saatu niin pieneksi, että seuraavaa keventävää määräystä saatiin odottaa toukokuun 9 päivään

1949, jolloin kaikki 1.000 kruunun ja sitä pienemmät pidätys-erät tulivat omistajiensa vapaaseen hallintaan. Samalla lievennettiin määräyksiä vielä siten, että oli mahdollista saada vapaaksi enemmän kuin 1.000 kr, parhaimmassa tapauksessa loputkin saatavista, mikäli voitiin osoittaa, että erittäin painavat syyt niin vaativat.

Kuluvan vuoden syyskuun 9 päivästä lukien tullaan asianomaisille maksamaan takaisin loput tileillä olevista varoista, joita tätä kirjoitettaessa on enää 511 milj. kr. Täten Norjan sodanjälkeisen ajan rahanarvopoliittisen tervehdyttämishjelman ensimmäisen tärkeän toimenpiteen viimeistä kohtaa ruvetaan toteuttamaan päivälleen 6 vuotta setelien vaihdon alkamisesta.

Korkokanta ja Norges Bankin lainaustoiminta.

Norges Bankin diskonttokoroksi määrättiin syyskuun 22 päivänä 1939 4 1/2 %, jolloin se nousi edellisestä 1 %:lla. Tätä korkomäärää ei kuitenkaan sovellettu kauan, sillä jo toukokuun 11 päivänä 1940 se alennettiin 3 %:iin, jossa se oli koko sodan ajan. Miehityksen kestäessä liikkeeseen laskettujen pitkäaikaisen ja valtion takaamien lainojen tavallisin korkoprosentti oli 3 1/2. Tavallisissa oloissa korkokanta ei olisi päässyt nousemaan näin korkeaksi, mutta saksalaiset vastustivat sen alentamista, joten se jäi voimaan.

Maan vapauduttua valtiovalta oli sitä mieltä, että korkokantaa ei missään tapauksessa saisi nostaa eikä jatkaa silloistakaan suuntaa, vaan maan jälleenrakentamisen vuoksi oli tärkeätä harjoittaa halvan rahan politiikkaa. Tämän mukaisesti valtio siirtyi omissa lainoissaan 2 1/2 %:n kannalle. Samaa linjaa seu-

rasi myös Norges Bank alentamalla diskonttoaan 2 1/2 %:iin tammikuun 9 päivänä 1946 ja tämä korko on edelleen voimassa. Mainittu uusi korko hyväksyttiin nyt yleisesti laina- ja obligatiomarkkinoilla, joten paitsi valtion omissa ja sen takaamissa lainoissa se tuli käytäntöön myös muiden lainanottajien taholta, esim. hypoteekkiyhdistysten. -----

Diskonton alentamisen jälkeen pankit päättivät samoin tammikuun 9 päivästä soveltaa talletustoiminnassaan seuraavia korkomääriä: talletukset 6 kuukauden irtisanomisella 2 % (aikaisemmin 2 1/2 % elokuun 15 päivästä 1940), säästötalletukset 1 1/2 % (aikaisemmin 2 % toukokuun 11 päivästä 1940) ja folio- eli juoksevat sekä vastaavat tilit ilman korkoa (näillä tileillä olevia varoja oli toukokuun 11 päivästä 1940 hyvitetty 1/2 %:n korolla ja lokakuun 1 päivästä 1943 1/4 %:n korolla).

Toteamme, että Norja sodan jälkeen siirtyi halvan rahan kannalle ja on sillä edelleen. Tällä seikalla on luonnollisesti esim. asuntotuotannon suhteen erittäin tärkeä merkitys maassa, jossa asuntopula on niinkin huomattava kuin mitä se Norjassa tällä hetkellä on. Tämän yhteiskuntaa syvältä jäytävän epäkohdan poistamisessa on siis alhainen korkokanta aivan paikallaan, muita esimerkkejä mainitsematta. Mitalin toista puolta ei silti pidä unohtaa. Asiaa siltä kannalta katsottuna muistamme, että taitava talousjohto voi oikeaksi laskettua korkoa käyttää aseena taistelussa liiallista investointia, epätervettä yritteliäisyyttä, keinottelua y.m. vastaan sekä houkuttimena ja kannustimena liikenevien varojen pankkeihin tuomiseksi ja siten uusien pääomien muodostamiseksi. Nämä näkökohdat ovat erittäin painavia, mutta ilmeisesti Norjan nykyinen taloudellinen johto on jatkuvasti toista mieltä. Allekirjoittanut kosketteli keskusteluisaan norjalaisten kanssa usein tätä alhaista korkokantaa ja

säästämishalua silmälläpitäen oli "tavallisen kansalaisen" vastaus säännöllisesti sama lohduton: "Palkka on pieni ja kaikki kallista. Ei juuri mitään voi panna sivulle ja jos voikin, ei sitä ainakaan pankkiin kannata viedä, koska korko on niin alhainen." Talousmiehet väittävät ja norjalaiset itsekin myöntävät, että heille perintönä miehitysajalta on jäänyt ikävä tapa pitää hallussaan suhteettoman suuria rahaeriä, joista kyllä hyvällä tahdolla voisi silloin tällöin lohkaista jonkun määrän pankkiinkin vietäväksi. Sinne taas ei kannata viedä, joten suo siellä, vetelä täällä. Allekirjoittanut ei pysty eikä haluakaan ruveta ennustamaan. Voimme vain odottaa ja katsoa mitä tulevaisuus tuo tullessaan: jatkuuko nykyinen suunta vai nostetaanko korko sille kuuluvaan asemaan eräänä talouselämän varsin tärkeänä tekijänä ja säätäjänä.

Norges Bankin lainaustoiminta sodan aikana supistui hyvin vähiin. Tämä johtui miehitysvallan toimenpiteistä aiheutuneesta ostovoiman lisääntymisestä, jonka seurauksena yksityispankkien talletukset kasvoivat huomattavasti, kun taas näiden varojen tuotava sijoittaminen vastaavasti vaikeutui. Näin ollen Norges Bank ei halunnut kilpailla, vaan vetäytyi taustalle jättäen rahoituspuolen yksityispankkien tehtäväksi.

Sodan loputtua luoton tarve taas voimakkaasti lisääntyi talouselämän päästessä vapaammin toimimaan. Tästä aiheutuneen "ryntäyksen" yksityispankit hyvin kestivät, mutta sattui myöskin, että Norges Bankin entiset asiakkaat kääntyivät pankin puoleen luottoa hakiessaan. Tällöin pankki joutui tekemään tavallaan periaatepäätöksen, antaako luottoa pyydettyssä määrässä, säilyttäen samalla läheisen kosketuksen ainakin osaan talouselämästä, lisäten myös samalla liikkeessäolevaa setelistä, vai rajoittaako luottoa mahdollisimman paljon tinkimällä vaatimuksesta pysyä "tuntumassa" ta-

louselämän tapahtumiin.

Pankki valitsi jälkimmäisen vaihtoehdon, antaen luottoa (hyvin rajoitetusti) vasta silloin, kun yksityispankit eivät siihen kyenneet tai eivät jostain syystä halunneet. Ainoana poikkeuksena on Pohjois-Norjan auttaminen sen jällelrakennustyössä, ennen kaikkea takaamalla tai myöntämällä lainoja kalastuselinkeinon kohottamiseksi.

Seuraava yhdistelmä valaisee Norges Bankin lainaustoimintaa sodan aikana ja sen jälkeen.

Vuosi	Kunnat	Pankit	Muut lainanottajat	Yhteensä
Milj. kruunua				
1939 (31.10)	5,3	173,1	94,0	272,4
1940 (30.11)	5,8	40,7	68,9	115,4
1941 "	3,9	8,2	36,7	48,8
1942 "	3,1	4,0	22,8	29,9
1943 "	1,4	4,7	17,4	23,5
1944 "	1,1	6,5	11,2	18,8
1945 "	0,8	11,2	9,8	21,8
1946 "	0,8	13,0	44,1	57,9
1947 (31.10)	0,6	28,2	41,5	70,3
1948 "	0,6	11,2	33,9	45,7
1949 "	0,5	2,3	45,5	48,3
1950 "	0,5	0,2	33,8	34,5

Ylläesitetyistä luvuista ilmenee, miten lainaustoiminta sodan kestäessä voimakkaasti laski, sodan jälkeen taas varovasti nousi, ollen nyt uudelleen melko selvässä laskusuunnassa. Selitykseksi mainittakoon vielä, että ryhmään "Muut lainanottajat" sisältyy 5 viimeisenä vuotena ulkomaisia pankkeja, joten kaiken

kaikkiaan on todettava, että Norges Bankin panos maan talouselämään suoranaisen lainaustoiminnan muodossa on erittäin vaatimatonta. Edellä saatua kuvaa on omiaan vain vahvistamaan se, että diskonttauksia, kassakreditiivejä ja myönnettyjä rembursiluottoja koskevat luvut ovat hyvin kohtuullisia, jos vertaa niitä vastaaviin suomalaisiin.

Edellä selostetusta on mahdollisesti rivien välistä käynyt selville, että tilanne tänään Norges Bankin kohdalta on huomattavasti muuttunut siitä, mitä se oli ennen sotaa. Eräs haastateltava lausui asian siten, että ennen sotaa valtiovarainministeri hattu kädessä tuli Norges Bankiin keskustelemaan yhteisistä asioista, tänään tilanne on jotakuinkin päinvastainen. Luottomarkkinoilla Norges Bank on sivulla pienenä tekijänä ja korkopolitiikasta määrää ennen muita finansdepartementet. Voi melkein sanoa, että Norges Bank jossain määrin on joutunut "partiets bankin" vähemmän kadehdittavaan asemaan, ei kuitenkaan siinä mielessä, että sen johtoportaat olisi miehitetty puolueen miehillä, vaan siinä suhteessa, että vallassaoleva puolue on saanut siitä niin vahvan otteen. Voimme vain toivoa, että tämä on Norges Bankille ohimenevä kausi, jonka jälkeen se taas saavuttaa maan keskuspankille kuuluvan vapaan, itsenäisen aseman.

Oslo, huhtikuussa 1951.

Stig Forwall